

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Анна Николова Бешкова

на представените работи на доц. д-р Тодор Румянов Полименов за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „професор” в област на висшето образование „Хуманитарни науки”, професионално направление 2.3 „Философия”, научна област „Логика” за нуждите на Катедра „Логика, етика и естетика”, Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски”

Конкурсът за професор по 2.3 „Философия”, научна област „Логика” е обявен от СУ „Св. Климент Охридски” в бр. 44 на „Държавен вестник” от 29.05.2018 г. При неговото реализиране няма допуснати законови нарушения.

Единствен кандидат в конкурса е д-р Тодор Полименов, доцент по логика към катедра „Логика, етика и естетика” на Софийски Университет „Св. Климент Охридски”. Той е представил за участие следните трудове: 1) (основен труд) *Истина и смисъл*, УИ „Св. Климент Охридски”, С., 2018, и 2) (допълнителни публикации) Polimenov, T.: „Semantic and Pragmatic Aspects of Frege’s Approach to Fictional Discourse“, in: Bengtsson, G., Säätelä, S., Pichler, A. (eds.): *New Essays on Frege. Between Science and Literature*. Dordrecht – Heidelberg – Cham: Springer, 2018, pp. 119–141, Полименов, Т.: „Логическата нотация на Фреге“, в: Бешкова, А., Латинев, Е., Полименов, Т. (съст.): *Логическата традиция*. В чест на проф. Витан Стефанов. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2015, с. 61–95, Polimenov, T.: „Teile des Sinns und Teile der Bedeutung“, in: *Wismarer Frege-Reihe* 02 (2013), pp. 11–31. Всички представени за рецензиране трудове са от областта на философската и формална логика.

Доц. д-р Тодор Полименов е сред водещите учени и изследователи във Философски Факултет на Софийски Университет „Св. Климент Охридски”. Той има не само успешна, активна и ползотворна преподавателска дейност, но също така е допринесъл в значителна степен за международните контакти и отношения с водещи

университети в Европа. От 2003 г. е асистент по логика към катедра „Логика, етика и естетика“. През 2006 г. защитава дисертация на тема „Готлоб Фреге и възникването на модерната логика“, а от 2013 г. е доцент по логика. През този период е водил и продължава да води лекции и упражнения по *Философска логика* за бакалаври и магистри от специалност *Философия*. Допълнително е провеждал и специализирани курсове, преимуществено от областта на история на логиката и аналитичната философия. Също така е бил научен ръководител на редица успешно защитили дипломанти, на които е оказал методическа помощ за формулиране и развитие на темите. Бих искала изрично да подчертая заслугите на Тодор Полименов за разработването на изцяло нов лекционен курс по *Философска логика*, в който за пръв път се представят актуални за съвременната аналитична философия тематични ядра и проблеми, които доскоро бяха в страни от вниманието на българската академична общност. Неговата реализация беше осъществена както със съставителството на два сборника (*Философия на логиката (ранна аналитична философия)*, *Философия на логиката II*), които дават необходимия за студентите материал за упражнения, така и с превода на *Логико-семантическа пропедевтика* на Е. Тугенхад и У. Волф (под печат от издателство „Изток-Запад“, София), който да послужи за базисен учебник по съответната дисциплина. Първата книга на Тодор Полименов *Субстанции, универсалии, пропозиции. Метафизика и философия на езика* (София, Вулкан 4, 2013 г.) дава обзорен поглед върху трите основни етапа в интерпретацията на централните логически категории. Проследяват се фазите в развитието на философията, а именно „онтологична“ (обхващаща приблизително Античността и Средновековието), „епистемологична“ (преобладаваща през Новото време) и „лингвистична“ (започваща с Г. Фреге, Б. Ръсел и Л. Витгенщайн), илюстрирани с основни, емблематични представители за съответната епоха (Аристотел, Боеций, Уилям от Окам, „логиката на Пор Роял“, Фреге), като акцентът целенасочено е поставен по-скоро върху реконструкция на използваните аргументи, а не върху културологичните фонове, влияния и контексти. Предложеният за рецензия труд *Истина и смисъл* представлява задълбочаване на изследването и обогатяването му със съвременните дискусии и замяна на историческия със систематичен подход. Макар да е самостоятелно изследване, книгата може да послужи и като дидактическо пособие за широк кръг читатели, интересувачи си от философска логика. Не на последно място бих искала да кажа, че курсовете на Тодор Полименов предизвикват

интерес сред студентите и им задават нови хоризонти за изследователски търсения, както и аналитичен инструментариум за разбиране и интерпретация на класическите автори.

Основният текст, предложен за рецензия, е *Истина и смисъл (Категории на логическия анализ на езика)*. Обект на изследване са централните формално-логически понятия. Методологически авторът задава *контекста на възникване* на тематиката и проблематизирането ѝ, след което преминава към *контекста на нейното обосноваване*. Зад целия текст стои една ясно заявена и дълбоко промислена философска позиция. Характерна черта на философските възгледи на Тодор Полименов е неговият категоричен антинатурализъм. Той показва как в натурализма се объркват въпросите за произхода и същността на речевите действия. Когато последните станат част от нашата обичайна езикова практика, придобиват нормативен, социален характер, а не представляват просто биологичен стимул-реакция. Нещо повече с лингвистичните актове ние не просто описваме света около нас, не просто се ориентираме в него, но и го създаваме, генерираме „институционални факти” или казано по друг начин това е нашият „жизнен свят”. От тук следва, че философията не може да бъде изведена от, нито редуцирана до природните и социални науки. Тя има напълно различен статут, тъй като не е теория, а дейност по изясняване на критерия за смисленото говорене. Начинът, по който това се извършва е методът на логическия анализ, който се отнася до проясняване на семантичните значения. Всяка философия стъпва на определена първа предпоставка. В случая това е фактът, че ние като човешки същества осъществяваме своето съвместно съществуване и изграждаме теории за света в езиково взаимодействие. Затова и централната категория е понятието за „речеви акт”. Последователно и систематично то бива прояснено чрез термините „истина” и „смисъл” и тяхната взаимна обусловеност.

В първата част на книгата се показва исторически възникването на предмета на логиката и неговите тематизирания през различните епохи. Макар областта на логическото да се е променяла в зависимост от философските ѝ тълкувания доц. Тодор Полименов смята, че има континуитет и приемственост, центрирана около идеята за формално-валидната изводимост. По-конкретно се представя генезиса на логическата проблематика чрез реконструкция на схващанията на Аристотел в Античността, промените в Средновековието и психологизацията ѝ в Новото време. След това подробно се излага възникването на модерната математическа или символна логика при Фреге и

съответственият ѝ обрат от мисленето към езика. Задълбочено и аналитично се излага възникването на „епистемологическата“ и „лингвистичната“ парадигма във философията. В дадения контекст естествено се преминава и към изложението на *Логиката на Пор-Роял*, в която се застъпва идеационната теория за значението и в която строго логическата тематика в тесен смисъл бива примесена с психологически въпроси като например учението за метода и откриването на истината. Последната глава е посветена на „обрата към езика“ и депсихологизирането на мисълта. Ключовата фигура в процеса на депсихологизацията на мисълта и прехода към анализа на езика е Г. Фреге и съответно Тодор Полименов поставя акцента не просто върху спецификите на създадените от него нови логически системи, а предлага прецизна, ясна и детайлна реконструкция на основните му философски възгледи и идеи. В концептуалистката интерпретация логическите категории се обвързват с познаващия субект и така се отъждествяват менталните действия със създадените от тях продукти. Респективно понятията, съжденията и умозаклученията стават нещо лично, солипсистко присъщи на едно индивидуално съзнание. Напротив Фреге тръгва от интересубективния характер на езика и поставя в основата понятията за смисъл и истина. По този начин приетото за първично епистемологично отношение на репрезентиране се замества със семантичната релация на разбиране, като от тук следва, че в центъра на анализа се поставя пропозицията, а не понятието. Тръгвайки от този ключов момент, който определя последвалото развитие на философската логика Тодор Полименов прави преход към категориите на логическия анализ на езика.

Оригиналният принос на Тодор Полименов се състои в изясняване и разграничаване на предмет на изследване (формалната логика) и неговото теоретизиране и рефлексия (философска логика). Втората част на книгата представлява реализация на тази така да се каже „метатеоретична“ работа, която се състои в аналитично проясняване на основните логически понятия, предпоставяни при конструирането на формалните системи. За базова единица се приема не съобщителното изречение, нито пропозицията, а речевото действие. Предлага се класификация на езиковите актове като се отчленява приоритетното място на твърдението. Това е така, тъй като според доц. Полименов всеки друг акт по един или друг начин предпоставя или изсква определено фоново знание, което образува контекста, нужен за неговата реализация. След това се преминава към идеите на

ранния Витгенщай, Тарски и Дейвидсън за условията за истинност на съобщителните изречения. Представена е разликата между традиционния и съвременния анализ на категоричните съждения. От тук и формата на генералните, които почват да се интерпретират семантично като логически съставни. На тази база се въвежда анализа на частите на елементарните изречения – сингуларните и генерални термини (предикати). Авторът показва, че екстензионалният подход не е достатъчен и трябва да бъде допълнен с една интензионална семантика, в която се въвежда понятието за смисъл. Така се преминава към „възможните светове”, в които термините „пропозиция” и „понятие” получават строго технически дефиниране. Особен и интересен момент е конструктивистката теория за абстракцията, чрез която говоренето за абстрактни предмети се преобразува в особен вид говорене за конкретни предмети (езикови изрази).

В заключение смятам, че книгата е самостоятелно изследване, в което се разглежда еволюцията на централните философски проблеми от аналитична гледна точка като на този фон се задава и тяхната систематична и оригинална интерпретация.

Освен основната монография за участие в конкурса са предложени и три публикации, които показват трайния интерес на Тодор Полименов в областта на философската логика. Като цяло те засягат теми от „логическата семантика” и нотация на Г. Фреге. Бих искала да обърна внимание на факта, че влиянието на работата на Тодор Полименов има отзвук както в българската, така и в международната философска общност. Той има над 40 цитирания. Интервюто с проф. Г. Габриел, публикувано на български език в „Критика и Хуманизъм”, бр. 31, 2010 г. предизвика голям интерес и беше преведено на английски език и повторно издадено в известното списание „Nordic Wittgenstein Review”. Международното признание на трудовете на доктор Тодор Полименов си личи също така и от позоваванията на Табеа Рор от Университета в Йена, която е използвала и развила неговите интерпретации върху работите на Г. Фреге.

Не на последно място бих искала да изтъкна и активната преводаческа и съставителска дейност на д-р Тодор Полименов. Не би било пресилено да се каже, че благодарение на неговия труд днес работите на Г. Фреге са част от всяка задължителна програма по съвременна философия, философия на езика и философска логика. През 2001 г. излиза двуезичното издание на „Логически съчинения”, заедно с ценен предговор и

коментар. Тодор Полименов има и значим принос за по нататъшното утвърждаване на философската логика и аналитичната философия в България. Той е един от съставителите и преводачите на двутомника „Философия на логиката”, както и един от редакторите на броя „Критика и Хуманизъм” (бр.31/2010), посветен на историята и съвременното състояние на аналитичната философия, както и на сборника „Логическата традиция”.

Доктор Тодор Полименов е участник в няколко научни изследователски проекта, като в резултат от неговото съдействие беше сключен договор по програмата *Еразъм* със Сорбоната, Париж I и бяха организирани посещенията на проф. В. Сауер, проф. П. Вагнер и др. Също така той е изнасял лекции в *Университета Париж I Пантеон-Сорбоната*, Франция. Благодарение на активната му дейност през август, 2018 г. беше реализирана международна научна конференция, посветена на 100 годишнината от написването на *Логико-философския трактат* на Витгенщайн в Дом Витгенщайн, Виена.

В предложените за конкурса научни трудове личи безспорната ерудиция на кандидата, ясният му стил на изложение, както и креативните му, творчески подходи.

В заключение бих искала да кажа, че д-р Тодор Полименов не само отговаря на всички изисквания на Закона за научните степени и звания, но дори ги и надхвърля, поради което изразявам категоричното си положително мнение и призовавам научното жури да гласува еднозначно за присъждането му на академична длъжност „професор” по професионално направление 2.3 Философия (Логика).

София,

доц. д-р Анна Бешкова

23.11.2018 г.

